

MOBILITZACIÓ SOCIAL I SOLIDARITAT A CATALUNYA: COMPLICITAT SOCIAL I TERCER SECTOR

Pau Vidal

1. INTRODUCCIÓ: LA IMPORTÀNCIA DE LES ORGANITZACIONS NO LUCRATIVES EN LA SOCIETAT CATALANA

143

La crisi que viu Espanya des de l'any 2008 ha afectat fortament el tercer sector social mitjançant una doble pressió: al mateix temps que han augmentat les necessitats socials s'han reduït els recursos que les entitats socials rebien de les administracions públiques. O sigui, toca fer més amb menys.

La força de les entitats són les persones compromeses amb la seva missió, ja sigui com a persones voluntàries, associades, col·laboradores o contractades, així com els col·lectius destinataris. En els darrers anys s'ha viscut un augment tant en el nombre de persones ateses com en la implicació ciutadana. Aquesta situació planteja una oportunitat per a les entitats socials catalanes per amplificar el seu rol transformador.

2. UN LLARG PERÍODE DE CREIXEMENT DEL COMPROMÍS SOCIAL A CATALUNYA

Ja fa algunes dècades que el nostre país va afrontar un canvi d'època clau per al compromís social i el desenvolupament de la societat civil organitzada: el final de la dictadura franquista. La construcció i consolidació del tercer sector tal com el coneixem avui dia va tenir el seu punt d'inflexió amb l'arribada de drets i llibertats. El context democràtic va propiciar que moltes persones es comprometessin amb les més diverses causes socials mitjançant la creació d'organitzacions no lucratives.

En aquest context en què el país vivia canvis importants, es produïa una modernització de l'Administració pública amb la recuperació d'estructures

autonòmiques i locals més properes al territori, les quals van començar a desenvolupar polítiques de caire social. La coincidència missional entre organitzacions de la societat civil i les administracions va afavorir el treball compartit per tal de donar resposta a les creixents demandes socials i va propiciar la col·laboració en la construcció d'un incipient estat del benestar.

La col·laboració publicoprivada entre administracions públiques i entitats socials ha donat lloc a un llarg període de relacions i ha estat clau en el desenvolupament del tercer sector social al nostre país. En aquest escenari, les organitzacions no lucratives s'han anat desenvolupant i organitzant d'acord amb les lògiques i els requeriments que l'Administració pública ha imposat per gestionar els recursos públics: convocatòries amb terminis anuals, metodologies d'intervenció social, formulació de projectes, justificacions, certificacions... Durant anys, aquest desenvolupament organitzatiu, més centrat en la gestió del procés que en les complicitats generades, ha estat eficient per fer créixer l'activitat de les entitats i poder acomplir al millor possible la seva missió.

Durant les tres últimes dècades, el tercer sector en general, i el tercer sector social en particular, s'ha consolidat i ha guanyat rellevància social, política i econòmica. En un context de creixement i expansió continuada, ha anat prenent consciència progressivament de la seva importància. A mesura que el sector ha guanyat visibilitat, dimensió i presència social, ha anat gaudint de més reconeixement polític i valoració de la seva utilitat social per a la construcció d'una societat més justa, equitativa i solidària. En els últims anys, aquest reconeixement s'ha fet explícit en alguns textos legals com les lleis de serveis socials d'algunes comunitats autònomes o la participació en consells, així com en diversos plans estratègics sectorials, tot i que encara queda recorregut per obtenir un reconeixement com a actor social de ple dret.

Una conseqüència del creixement continu durant prop de trenta anys ha estat un augment de la complexitat de les entitats del tercer sector social, que ha fet necessària la integració d'eines de gestió i, per tant, la incorporació de novetats en el funcionament. On anteriorment hi havia una coordinació espontània als equips, ara la dimensió de les organitzacions, el nombre de col·lectius que hi participen i la mateixa evolució de les necessitats socials no ho fan possible.

Després del llarg període de creixement, el més lògic hauria estat afrontar una necessària etapa d'estabilització, en la qual es pogués donar resposta als reptes de creixement que s'havien plantejat: necessitat d'un finançament adequat i estable; consolidar la funció dels serveis socials prestats; millorar en temes com la comunicació, la participació i la gestió; aconseguir més reconei-

xement del rol social; desenvolupar un nou paradigma de relació amb les administracions públiques, etc. Però aquest procés de consolidació i reconeixement s'ha frenat de cop amb l'arribada de la crisi, la qual ha posat sobre la taula noves urgències.

3. ARRIBADA DE LA CRISI: NOVES NECESSITATS SOCIALS I REDUCCIÓ DELS INGRESSOS

La situació de crisi que es viu des de l'any 2008 ha plantejat un radical canvi d'escenari. La crisi ha arribat amb contundència, de manera sobtada, i ha presentat noves prioritats socials sobre les quals cal treballar, alhora que ha provocat canvis accelerats, tant en el context social com al si de les entitats.

145

4. NOVES NECESSITATS SOCIALS

Un element inqüestionable del canvi d'escenari ha estat l'augment de les necessitats socials, fet que es troba directament relacionat amb l'activitat del tercer sector social i la seva missió. Les necessitats relacionades amb la pobresa i l'exclusió han esdevingut gairebé temes transversals de l'acció social. En els darrers anys hi ha hagut un increment significatiu del nombre de persones aturades i la capacitat adquisitiva de moltes famílies ha disminuït considerablement. Amb això, ha crescut el nombre de persones en situació de vulnerabilitat i/o en risc d'exclusió social que cerquen sovint una resposta urgent en les entitats socials. Moltes altres persones que havien iniciat prèviament processos d'inclusió, en gran part gràcies a l'acompanyament i al suport de les entitats socials, han vist com el seu procés de millora es complicava. Aquesta situació s'ha hagut d'afrontar des d'una dràstica limitació de recursos econòmics.

Un factor determinant en aquest context és que el teixit d'organitzacions socials catalanes ha mostrat al llarg del temps la seva capacitat per identificar i donar resposta al sorgiment de noves necessitats socials. Gràcies a la seva proximitat amb la ciutadania, sovint actua d'altaveu de les problemàtiques que es van generant en una societat canviant i globalitzada, treballant alhora des dels símptomes i les causes. Segons l'*Anuari 2013 del tercer sector social* el 53% de les entitats han detectat noves necessitats entre les persones destinatàries dels seus serveis.

Com sembla lògic, aquest canvi de context ha afectat en gran manera les entitats que treballen en els àmbits que estan més afectats per la crisi econòmica, sigui per l'augment de necessitats socials o per la limitació de recursos econòmics de les persones destinatàries i les seves famílies. Els àmbits d'actuació del tercer sector social que més han viscut l'impacte de la crisi són:

- inserció social i laboral, ja que hi ha hagut un fort augment de l'atur;
- quart món i pobresa, a causa de l'augment significatiu de les persones en risc d'exclusió social;
- joventut i infància, amb entitats que han vist com es reduïen les oportunitats laborals per a les persones joves, així com els recursos de les seves famílies per afrontar determinades activitats i serveis;
- immigració, ja que aquest col·lectiu ha patit especialment l'augment de l'atur.

Altres àmbits d'actuació com ara addiccions, discapacitat, salut o gent gran també pateixen l'impacte de la crisi, però en general ho han fet en menys mesura.

L'augment de necessitats socials va propiciar que algunes entitats adequessin amb urgència les activitats a les exigències del nou context i les destinessin a cobrir necessitats més bàsiques o altres de noves. És el cas, per exemple, d'algunes entitats dedicades a la infància i la joventut, o d'entitats que treballen en la inserció laboral de col·lectius en situació de vulnerabilitat que han afrontat un augment de la demanda d'activitats de formació per accedir al mercat laboral. Aquest increment en la demanda implica un cert risc de tornar a activitats de tipus més assistencial, i deixar de vegades de banda l'aposta per la transformació social que és en l'ànima de les organitzacions.

A més, moltes organitzacions socials, i sobretot aquelles que s'inscriuen en els àmbits d'actuació que de manera directa han viscut l'augment del nombre de persones destinatàries, també conviuen amb el perill d'una pèrdua de qualitat en els serveis: la combinació de l'augment del nombre de persones destinatàries i la limitació de recursos redueix el temps disponible per a l'atenció, de manera que és una combinació complicada. Alhora, hi ha altres circumstàncies, com és el cas de les entitats d'inserció laboral, que estan trobant un empitjorament de la qualitat i quantitat d'ofertes laborals per als col·lectius que intenten accedir al mercat de treball, o també de les entitats que s'han vist afectades per la disminució de la capacitat econòmica del col·lectiu destinatari.

En general, això ha suposat, d'una banda, l'augment de les necessitats d'ajut econòmic a aquestes persones i, de l'altra, la disminució dels ingressos

derivats de les quotes d'associat/da. Per exemple, les entitats que treballen en l'àmbit de la immigració perceben una doble disminució de membres i de volum de les quotes a causa de la tensió econòmica que pateixen aquestes persones, i hi ha entitats de l'àmbit sociosanitari que han hagut d'ampliar la xifra dedicada a l'ajut econòmic per seguir tractaments.

Altres entitats han percebut un descens de la capacitat de les famílies per accedir als serveis que ofereixen. Per exemple, entitats que treballen amb persones grans estan manifestant les dificultats d'algunes famílies per mantenir la despesa de transport que suposa el trasllat del familiar fins a l'entitat on rep els serveis. O entitats que treballen amb infància i joventut, que han percebut una reducció dels nens i nenes que participen en activitats de lleure com són les colònies i campaments, motivada per la disminució de la renda familiar.

L'entrada de nous col·lectius amb risc d'exclusió, com persones que mai no havien estat aturades i amb pocs recursos per buscar feina, provoca que els col·lectius tradicionals corrin el risc de ser desplaçats de l'atenció social per part d'aquests perfils emergents.

147

5. REDUCCIÓ D'INGRESSOS

La crisi està afectant el tercer sector social i n'està reduint els ingressos en un moment en què les necessitats d'inversió social són creixents. Aquesta reducció és, almenys en part, conseqüència de la reducció de despeses de les administracions, que estan afrontant la situació amb fortes retallades en serveis socials.

Malgrat que les diverses administracions manifesten la seva voluntat de mantenir les principals partides en despesa social, la inversió social està sent fortament afectada. No solament no hi són els augments que requereixen les circumstàncies, sinó que la tendència és que es mantingui la reducció de recursos econòmics públics en el futur immediat. Això coincideix també amb una previsió negativa en relació amb l'evolució de les aportacions privades —tant les donacions individuals com les de les empreses i de les majoritàriament desaparegudes obres socials de les caixes.

De manera transversal s'ha posat de manifest un cert neguit en les entitats, motivat per les noves dificultats a què han de fer front per dur a terme la missió i les activitats i per un cert retrocés dels drets de diferents col·lectius destinataris. Malgrat tot, s'està donant un augment de persones que s'impliquen de manera voluntària en el treball de les entitats, sobretot en aquells àmbits on la ciutadania percep que hi ha hagut un augment important de

necessitats, sobretot de les més bàsiques. En aquest sentit, una de les principals oportunitats per al tercer sector social és transformar la participació puntual de la ciutadania en implicació continuada. Encara que no és fàcil, les organitzacions socials es troben davant el repte i la necessitat de convertir la crisi en una oportunitat per impulsar la transformació social i el paper de les entitats en la societat.

Tot i que el sector ha estat tradicionalment vinculat al foment del voluntariat i la seva participació activa com a mecanisme de transformació social, hi ha una dificultat que pot sorgir davant l'augment de la participació ciutadana, sobretot en entitats menys acostumades a la gestió del voluntariat. Les entitats han d'estar especialment atentes a evitar l'ús de la figura de la persona voluntària com a «mà d'obra» gratuïta per resoldre situacions concretes o simplificar la participació voluntària en la realització de tasques operatives. La persona voluntària ha de formar part de l'organització, sentir-se'n part i compartir els seus valors i la seva missió.

Així, es poden identificar algunes de les principals oportunitats que apareixen en el context actual: augment de col·laboració entre entitats, atenció als valors, revisió de les activitats, millora del funcionament i la gestió, augment de la flexibilitat, reforç del voluntariat... Però per poder aprofitar aquestes oportunitats cal disposar d'unes entitats preparades per afrontar estratègicament el canvi d'època que estem vivint, propiciat per la confluència de la crisi econòmica amb l'acabament del model de desenvolupament sectorial existent des dels inicis de la democràcia.

6. ORGANITZACIONS COMPROMESSES AMB LES PERSONES

El tercer sector ha de ser motor de canvi, motiu pel qual ha de conduir a la transformació social. És per això que si s'estanca en visions assistencialistes i en l'atenció a necessitats immediates i extremes, difícilment provocarà avenç social. No es podrà seguir una metodologia preventiva estratègica i, per tant, serà complicat substituir la lògica caritativa per la lògica equitativa.

Per fugir de l'assistencialisme cal un empoderament real dels col·lectius beneficiaris de les accions i projectes de les entitats socials, cal una aposta per les xarxes comunitàries on els usuaris i les usuàries protagonistes de la transformació d'aquestes, essent l'equip tècnic, es converteixin en un acompanyant d'aquest procés.

La situació requereix reaccionar amb radicalitat afrontant ràpidament canvis estratègics que permetin a les entitats continuar aportant valor a la

societat en els propers anys. Però no és fàcil: hi ha poc temps, menys recursos i un canvi de paradigma que exigeix actuar amb contundència i rapidesa. Pel camí de la reconversió hi ha un risc de perdre una gran part de l'estructura actual del sector social, que ha estat creada amb tant d'esforç durant anys.

7. EL PROTAGONISME DE LES PERSONES DESTINATÀRIES

7.1. Augment

L'evolució en el nombre de persones destinatàries de l'activitat de les organitzacions socials mostra una tendència a l'augment des de l'any 2008. Si bé entre els anys 2003 i 2008 la mitjana d'augment anual estava per sota del 10%, en el període comprès entre el 2008 i el 2011 el creixement mitjà ha estat del 12% anual. Tenint en compte la reducció del nombre d'entitats i dels equips remunerats en el mateix període, això es tradueix en un increment de persones destinatàries, a les quals s'ha de donar resposta amb uns recursos més limitats i uns equips més petits.

El creixement del nombre de persones destinatàries ha anat acompanyat del sorgiment de nous perfils, majoritàriament associats al context socioeconòmic. Les situacions de vulnerabilitat afecten persones més joves, però també les famílies i les dones. La pobresa també afecta cada cop més la infància. Segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, la taxa de risc de pobresa a Catalunya entre els menors de 16 anys se situava en el 26,4% l'any 2011, i els darrers estudis la situen al voltant del 28%.

7.2. La família

Entre els canvis que es viuen, un de significatiu és l'emergència de la família com a col·lectiu destinatari, més enllà de les casuístiques acostumades en funció de necessitats socials o situacions concretes. Estem davant d'un col·lectiu destinatari d'especial rellevància per a les organitzacions i que planteja una visió holística de l'atenció a les persones, no sempre fàcil d'afrontar des de la tradicional visió fragmentada. Les situacions de vulnerabilitat i exclusió que afecten un individu no es troben aïllades del seu entorn més immediat, i aquest sovint és la família. L'atenció a persones aturades, a persones en risc d'exclusió social, etc., tot i que pot ser una atenció centrada en l'individu, té una incidència directa en el si familiar.

No es pot obviar que des de fa temps es desenvolupen activitats de suport a les famílies. I, de fet, són nombroses les entitats formades i adreçades a familiars de determinats col·lectius. Però en aquest cas es tracta d'un col·lectiu que està prenent protagonisme en l'àmbit de la pobresa i de l'exclusió, amb una atenció centrada a cobrir necessitats bàsiques com ara l'alimentació i l'habitatge.

El fet de considerar la família com un col·lectiu destinatari fa posar el focus d'atenció en el rol que desenvolupen les dones en l'articulació de la vida familiar. Les dones sovint són les responsables del treball reproductiu, des de l'atenció i cura dels membres que la componen fins a l'organització i gestió de la llar. Parlar d'atenció a les dones, majoritàriament, és parlar d'atenció a les famílies.

La creixent desestructuració familiar, deguda majoritàriament al context socioeconòmic, contribueix a l'augment de la pobresa en tots els seus vessants (social, cultural, econòmic, etc.), i cal veure com es fa front a les conseqüències que té aquesta situació sobre els infants i joves.

7.3. Superar l'assistencialisme

Cal evitar treballar només per la necessitat immediata i les urgències i cal consolidar una intervenció preventiva. Durant la crisi, les organitzacions socials han semblat cada cop més abocades a la pràctica de l'assistencialisme i la caritat, quan el veritable repte que es planteja és avançar cap a l'equitat i empoderament dels col·lectius destinataris.

Per fugir de l'assistencialisme cal un empoderament real dels col·lectius beneficiaris de les accions i projectes de les entitats socials, cal una aposta per les xarxes comunitàries on els usuaris i les usuàries siguin també la solució a la seva situació i, per tant, que el tècnic o treballador social es converteixi en un acompanyant d'aquest procés.

Cal recordar que l'objectiu ha de ser partir de les potencialitats i possibilitats de l'usuari o la usuària, no de les seves mancances, per tal d'obtenir un empoderament radical de la persona i que sigui ella mateixa agent actiu de la resolució de la seva situació.

7.4. Innovació

Les eines que utilitzen les organitzacions són les que s'han anat desenvolupant a partir de les demandes i necessitats socials que anaven sorgint.

Actualment, sembla que algunes d'aquestes eines ja no són prou útils, ja que necessitaven recursos externs (Administració pública i empreses privades, per exemple), i el repte és ser capaços d'innovar, tenint en compte l'impacte transformador i la sostenibilitat de les metodologies.

7.5. Xarxes

En la línia mencionada anteriorment de l'enfocament holístic que implica la família, també es tracta de potenciar les xarxes comunitàries i personals. Es tracta de superar l'individualisme assistencial, la distància a què es troben les persones destinatàries entre elles i en relació amb els equips tècnics, amb l'objectiu de potenciar les capacitats de les persones ateses.

151

7.6. Nova pobresa?

Un repte per a moltes entitats és no abandonar les persones afectades per la pobresa estructural davant els nous models de pobresa. Actualment es concep una dualitat en el concepte de pobresa, i es distingeix el que es considera «nova pobresa» del que seria la pobresa «tradicional» o estructural. A causa de l'augment de la demanda de serveis d'atenció a les necessitats bàsiques, hi ha la percepció que és més fàcil obtenir recursos de l'Administració per atendre la «nova pobresa» que per atendre la que s'ha atès des dels inicis de l'activitat del sector a Catalunya.

La majoria d'entitats consideren que no estan deixant de banda l'atenció a la pobresa estructural, simplement que han augmentat les demandes i que aquestes s'han vist lleugerament modificades, però que en general el perfil de la persona usuària segueix sent el mateix. Malgrat tot, es destaca el compromís que es manté amb la persona usuària i no tant amb el concepte en si mateix.

El discurs passa per no acceptar la dualitat del concepte *pobresa* i cercar vies de canvi de l'estructura social en comptes d'assumir que hi ha una part d'usuaris i usuàries que mai podran canviar la seva situació personal. Destaca també l'efecte acumulatiu de la pobresa, contra el qual també han de lluitar les entitats d'acció social.

7.7. Ciutadania activa

És necessari responsabilitzar la ciutadania, fer-la participar de les problemàtiques socials i comprometre-la en les activitats del sector per potenciar conjuntament la visió de l'equitat. Cal que la societat conegui què fan les entitats i ho pugui valorar, i augmentar la base social de les entitats a partir d'aquesta idea.

7.8. Col·laboració

Cal potenciar les xarxes comunitàries, la incidència política i la col·laboració entre entitats. Es considera globalment que el sector està en un moment difícil i, per afrontar-lo i poder seguir treballant, s'ha d'enfocar des d'un punt de vista comú, de treballar en conjunt. Cada entitat té problemes concrets que mira de resoldre a través del seu equip organitzatiu, però quan es comparteixen problemàtiques el més útil és abordar-les conjuntament.

Sembla que tant en aquest àmbit com en el tracte amb l'usuari, les entitats aposten per la construcció de xarxes útils i veritables, perquè se'n faci un ús continuat i real. Cal destacar que actualment hi ha xarxes formals que en alguns casos han estat criticades per manca de contingut. Així doncs, s'han de tenir clars els objectius.

En relació exclusivament amb l'atenció a usuaris, es considera, en general, que aquests trobaran més implicació en xarxes que surtin de la mateixa entitat o dins un barri concret, ja que les necessitats que comparteixin els usuaris seran les mateixes, fet que en permetrà una identificació més fàcil.

Pel que fa a les xarxes d'entitats, hi ha la percepció que manca un lideratge clar i les eines col·laboratives per tenir un impacte real en la societat i l'àmbit polític.

8. LA SOCIETAT SOLIDÀRIA: EL REPTE DE LA COMPLICITAT SOCIAL

8.1. A qui li importa?

El primer repte és potenciar la complicitat social com a motor en organitzacions acostumades a presentar-se a convocatòries públiques.

Les organitzacions existeixen perquè som capaços de generar complicitat social en la feina en les causes per les quals treballem. És igual el tipus d'orga-

nització de què es tracti: la seva existència només té sentit si hi ha una complicitat social formada per persones i altres col·lectius capaços de comprometre's amb l'actuació de l'entitat. Ja van passar els temps en què els projectes es podien dur a terme únicament perquè a algú de l'Administració pública li agradava el que fèiem i ens donava suport amb una subvenció. Les organitzacions del segle XXI són capaces de mobilitzar persones compromeses amb la seva missió, a la qual donen suport amb dedicació de temps i recursos econòmics per fer realitat els somnis de l'organització. La clau és aconseguir i gestionar aquesta complicitat social que aportarà energies, il·lusions, capacitats i recursos per a la transformació social.

No s'ha de confondre complicitat social amb captació de fons. Els temps durs per al finançament de projectes a partir de l'Administració pública ha portat moltes organitzacions a girar la vista a les persones individuals com a font de finançament de les seves activitats. Així, una de les coses de què més se sent parlar últimament és de campanyes de captació de fons. Lamentablement, moltes d'aquestes campanyes no estan tenint els resultats somiats, cosa que comença a provocar un cert desencant i desànim. En general, l'enfocament de captació de fons pateix del fet de centrar tot el seu esforç en la dimensió econòmica de la gent. Una mica així com «dóna'm diners», «necessito els teus diners». I això moltes vegades provoca una sensació semblant a la que he tingut en alguns viatges com a turista, quan m'he sentit un «euro amb cames». No és una sensació agradable. De fet, sol provocar l'efecte contrari al que busca: com més volen els meus diners, més em predisposo a guardar-los. Em temo que deu passar una cosa semblant amb moltes d'aquestes campanyes.

La falta de diners que pateixen moltes organitzacions no és la causa dels seus problemes, sinó que és la conseqüència de no haver estat capaços de generar un compromís social previ amb la seva missió. Les persones es comprometen en allò que els importa, i és llavors quan hi destinen temps i recursos. O sigui, voluntariat, difusió i diners que ajuden a treballar per la raó de ser de l'entitat.

Les persones poden comprometre's i il·lusionar-se amb les organitzacions, i llavors es transformen en una base social que aporta dedicació voluntària i recursos econòmics per lluitar pel que creuen que val la pena. Res nou: les organitzacions no lucratives sempre han estat el que les persones compromeses han volgut que siguin. Els anys d'enfocament en el finançament públic els han donat dimensió i els han ajudat a créixer i estructurar-se com a sector, però el preu ha estat alt. En molts casos, s'ha relegat la importància de comptar amb una base social implicada amb l'organització. Ara toca treballar durament per reconstruir vincles amb la comunitat per aconseguir aquesta base

154 8.2. Recursos econòmics

social compromesa amb la missió de l'entitat i que li dóna sentit i capacitat d'acció. Les persones no són «euros amb cames», sinó que tenen voluntat i capacitat de comprometre's amb la nostra organització perquè els importa el que aportem a la societat. I el resultat d'aquest compromís seran idees, dedicació, diners, relacions, presència social, etc.

La complicitat social va molt més enllà de captar fons: es tracta de promoure i generar compromís. I una vegada la base social d'una organització compta amb persones compromeses, sí que tindrà sentit realitzar campanyes de voluntariat o de compromís econòmic per concretar el compromís en temps o diners. Primer el cor, després la cartera.

L'augment de les necessitats socials, junt amb l'escurçament dels recursos econòmics, ha motivat les entitats socials a fer una crida a la ciutadania per tal de demanar la seva col·laboració i suport a través de diferents iniciatives. La participació ciutadana pren formes diverses dintre de les entitats: recaptació de béns i recursos econòmics —per atendre les necessitats més imperants—, mobilització ciutadana vers la reivindicació dels drets de ciutadania —drets econòmics, socials i culturals— que s'han vist perillar en els darrers temps, sensibilització i coresponsabilitat envers les necessitats socials emergents i captació de voluntariat.

Així, han augmentat les campanyes recaptatòries com les recollides d'aliments. A tall d'exemple, les campanyes del «Gran recapte d'aliments a Catalunya» han sobrepasat les mil tones d'aliments per any. Un altre exemple d'aquest tipus d'iniciatives centrades en l'atenció immediata va ser la «Marató de la pobresa», duta a terme en plena crisi, el 2012, en què es van recaptar més de 4,5 milions d'euros destinats a projectes socials.

La mobilització ciutadana en la reivindicació dels drets ciutadans es fa tangible en l'èxit d'iniciatives com la recollida de signatures per la iniciativa legislativa popular (ILP) per a la dació en pagament, que va aconseguir 393.135 signatures a Catalunya, el 28% del total de signatures recollides a tot l'Estat.

8.3. Persones voluntàries

En paral·lel, les organitzacions han viscut un creixement en el nombre de persones voluntàries. Aquest fet no es pot explicar tan sols per l'èxit de les

campanyes realitzades, ja que hi ha factors externs que probablement també hi intervenen. L'augment de les necessitats socials és una motivació per a moltes persones per aportar el seu temps a organitzacions no lucratives, alhora que l'augment de l'atur ha donat lloc a una disponibilitat més gran de temps per a moltes persones.

8.4. Base social

Moltes entitats ja disposen d'una àmplia base social, i això probablement les legitima i els facilita l'obtenció de recursos. Però aquest no és l'únic objectiu, sinó que sovint és comú que la ciutadania pregunti «què és això del tercer sector». En molts casos, la ciutadania veu el sector com un simple proveïdor de serveis socials, però és aquesta la imatge real?

Cal un apropament a la ciutadania si es busca tenir un impacte social, si es vol obtenir finançament per continuar amb els projectes desenvolupats, i, per això, primer cal conèixer i mesurar l'impacte real del tercer sector. I, a partir d'aquí, cal no escatimar en recursos per a la seva difusió entre el conjunt de la ciutadania si es vol obtenir una bona complicitat social. Per això també hi ha d'haver complicitat entre les mateixes entitats.

Hi ha punts de vista que consideren que un apropament als moviments socials seria el primer pas per obtenir un cert reconeixement social i identificar el sector amb la problemàtica real i diària de la ciutadania (en el seu imaginari col·lectiu).

La majoria d'organitzacions ja realitzen accions en aquesta direcció, per diferents mitjans. A part dels tradicionals àpats solidaris, d'apropament i participació en activitats de barri, etc., hi ha entitats que aposten fortament per la comunicació directa i posen en plantilla periodistes que treballen només per explicar a què es dedica l'entitat i, de retruc, el sector. També hi ha entitats que proven d'arribar a la ciutadania a través de les noves xarxes socials, o d'altres vies innovadores com seria el voluntariat ciberactiu.

8.5. El rol dels equips

Reestructurar l'organització per donar resposta als canvis provocats per la crisi requereix un enfocament de canvi estratègic transversal que va més enllà de la suma de canvis operatius: les persones que participen en els projectes, essencials per a les organitzacions, hauran de realitzar un esforç per adap-

tar-se al canvi i adquirir les competències necessàries per afrontar els reptes que es presenten. Un veritable canvi cultural organitzatiu que afecta noves capacitats, noves competències i noves formes estructurals, per aconseguir dibuixar organitzacions renovades que puguin aconseguir la complicitat social necessària per aportar valor social sostingut en aquest canvi d'època que estem vivint.

Els i les professionals dels equips tècnics de les organitzacions socials escullen aquest sector pels valors socials i la seva motivació personal. Aquest, doncs, és el motiu principal pel qual ofereixen un servei professional i de qualitat als usuaris que atenen. Malgrat tot, no sempre se senten plenament identificats amb les entitats pel que fa a missió i objectius, formes d'actuació, etc., sigui per desconeixement, sentiment de distància amb l'equip directiu o altres motius. De fet, crec que la complicitat social i la necessitat de noves competències són els dos temes fonamentals per escriure un nou futur del tercer sector social.

Estem en una nova època que exigeix noves competències i capacitats a la gent que forma les organitzacions, és igual que siguin persones voluntàries o remunerades. Durant anys hem après a gestionar projectes, a presentar-nos a convocatòries, a visitar les administracions, a conèixer els seus llenguatges, a justificar i a utilitzar tota una sèrie de metodologies, ja fossin projectes d'intervenció social, de marc lògic, de sostenibilitat ambiental o d'acció cultural... Us sonen? Durant anys això ha estat eficient i era el necessari per fer realitat la nostra missió. Però ja no és suficient. Aquest llenguatge d'«experts-paraexperts» no ens serveix per generar complicitat i compromís amb el barri, amb la ciutat, amb la gent normal del carrer a la qual hem de ser capaços de comprometre en la nostra feina per una societat millor. Ens fan falta competències relacionals, «comercials», nous llenguatges, capacitat d'explicar-nos sense tecnicismes. Un exemple: si mireu unes quantes webs d'organitzacions veureu que en general utilitzen un llenguatge més adequat per omplir un formulari que per il·lusionar i comprometre persones. També fan falta competències emprenedores per arrencar projectes arrelats en la comunitat. Els diccionaris de competències necessaris per al tercer sector social estan canviant i aquells que no s'actualitzin ràpidament es convertiran en un fre per a la renovació de les organitzacions. Toca detectar, promoure i desenvolupar competències i capacitats diferents als equips de les organitzacions.

En definitiva, les competències clau que es demanaven als equips fa cinc anys coincideixen molt poc amb les que faran falta d'aquí a cinc anys. De nou, un canvi radical difícil d'afrontar. En una circumstància similar, el món empresarial «canviaria» les persones amb competències de l'època anterior per

altres persones amb les noves competències: és més fàcil i ràpid que canviar la manera de funcionar reeixida durant tants anys i que tants hàbits ha creat. Però en les organitzacions tenim gent valuosa i compromesa amb la missió, persones voluntàries i/o remunerades. I el procés no pot ser la mera substitució de les persones: cal treballar amb els equips compromesos perquè entenguin els canvis personals que fan falta per col·laborar en la transformació de l'organització, per construir una veritable organització del segle XXI.

8.6. Societat solidària

En definitiva, es pot dir que la societat catalana està donant el seu suport a les organitzacions socials en diferents tipus d'accions, tant en les adreçades a la defensa dels drets econòmics, culturals i socials, com en altres de caràcter puntual, com ara recaptació econòmica, col·laboració voluntària, etc. Aquest suport es pot entendre com una mostra del compromís social de la població catalana, així com un reflex de la legitimitat de les organitzacions socials catalanes.

Bibliografia

- CASTIÑEIRA, Àngel (coord.); VIDAL, Pau (dir.) [et al.] (2003). *Llibre blanc del tercer sector cívico-social*. Barcelona: CETC-EADOP. [Elaborat per l'equip de l'Observatori del Tercer Sector]
- FERNÁNDEZ, Montse; VIDAL, Pau (2015). *Panoràmic de les associacions de Barcelona 2014*. Barcelona: Torre Jussana.
- INSTITUTO DE INNOVACIÓN SOCIAL DE ESADE (2013). *Estudio sobre el presente y el futuro del tercer sector social en un entorno de crisis*. Barcelona: Fundació La Caixa; Fundación de PwC.
- 158 OBSERVATORI DEL TERCER SECTOR (2008). *La crisi i el tercer sector: una oportunitat per a la transformació social: Una visió a partir del Consell Assessor de Recerca de l'OTS*. Barcelona: Observatori del Tercer Sector. (Debats; 9)
- PÉREZ-DÍAZ, Víctor; LÓPEZ, Joaquín P. (2003). *El tercer sector social en España*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- VIDAL, Pau; FERNÁNDEZ, Montse (2013). *Anuari 2013 del tercer sector social de Catalunya*. Barcelona: Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya; Observatori del Tercer Sector.
- VIDAL, Pau; GÜELL, Sandra (2011). *Anuari 2011 del tercer sector social de Catalunya*. Barcelona: Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya; Observatori del Tercer Sector.
- VIDAL, Pau; VILLA, Ana; VALLS, Núria [et al.] (2009). *Anuari 2009 del tercer sector social de Catalunya*. Barcelona: Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya; Observatori del Tercer Sector.